

door het hanteren van de zeer brede benadering, en dan vooral inzake de invulling van een “genderperspectief”, wordt vaak teruggegrepen naar de binaire opdeling “man-vrouw”. Het jammere gevolg daarvan is dat personen met een non-binaire of genderfluïde genderidentiteit vaak uit de boot van de bijdragen vallen. De bijdrage van CANNOOT maakt daarentegen duidelijk dat het arrest van het Grondwettelijk Hof (d.d. 19 juni 2019) de wetgever een duidelijke opdracht gegeven heeft. Nu is het aan de academici om die opdracht te vergemakkelijken. Mocht bijgevolg het plan bestaan om binnen tien jaar nog eens een vernieuwde versie uit te geven, dan kunnen de auteurs toch dat stapje verder gaan en ook die binariteit achter zich te laten. Waar het in 2011 nog volstond met de beschrijving van de stand van zaken vanuit voor het grootste deel een binair perspectief, kan in 2021 toch al iets meer verwacht worden. Hier stelt het boek, mijns inziens, dan ook teleur. Dit kan echter ook komen door het feit dat het gaat om een verzamelwerk, waardoor het altijd moeilijker wordt een omvattend, begrijpelijk, kritisch en normatief werk op te stellen. Toch had elk van de auteurs dit voor zichzelf als doel kunnen stellen. Niettemin kan het boek zeker dienen als een kennismaking met zowel de vele verschillende feministische perspectieven als genderperspectieven en de vele problemen die het recht nog moet overwinnen en al overwonnen heeft op het vlak van geslacht en gender.

Jasmien DEKLERCK

PERSONEN- EN FAMILIERECHT

G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch personen-, familie- en relatievermogensrecht in Gandaius* (Brugge: die Keure 2021), 1144p., €150.

Het Handboek Belgisch Personen-, familie- en relatievermogensrecht komt van de hand van professor Verschelden, hoogleraar aan de Universiteit Gent, en is de opvolger van het “Handboek voor Familierecht” van Gerlo en Verschelden (2008). Door de jaren heen is het handboek systematisch geactualiseerd (onder impuls van allerhande wetgevende initiatieven en evoluties in rechtspraak en rechtsleer) en uitgebreid (o.a. door programmahervorming(en) aan de Universiteit Gent, waar het handboek dienst doet als verplicht leer materiaal). Zoals de auteur zelf in het voorwoord aangeeft, is de huidige versie van het Handboek Belgisch Personen-, familie- en relatievermogensrecht een stelselmatige samenvatting van het huidig Belgisch personen- en familierecht en het relatievermogensrecht.

Het handboek is als volgt gestructureerd:

- I. Verticale familiale relaties
 - Afstamming
 - Adoptie
 - Beschermingsstatuten voor minderjarigen
 - Beschermde meerderjarigen
- II. Horizontale familiale relaties
 - Huwelijk

- Echtscheiding en scheiding van tafel en bed
- Wettelijke samenwoning
- Feitelijke samenwoning

Het onderwerp van het eerste deel van het boek zijn de verticale familiale relaties.

In titel I laat de auteur zijn licht schijnen over de afstamming in al zijn facetten. Het vormt direct één van de zwaartepunten van het boek. Logischerwijze wordt eerst stilgestaan bij hoe een (juridische) afstammingsband tot stand komt (hoofdstuk 2), waarbij zowel de vaststelling van het moederschap, de vaststelling van het vaderschap en de vaststelling van het meemoederschap in afzonderlijke afdelingen aan bod komen. Enkele bijzondere hypothesen worden van naderbij bekeken, zoals een levenloos geboren kind of de erkenning door een gehuwd persoon. Eenmaal de lezer een beeld heeft van hoe een afstammingsband ontstaat, wordt in hoofdstuk 3 bestudeerd hoe de afstammingsband kan worden betwist. In hoofdstuk 4 worden de gevolgen van de afstamming uiteengezet. Zo komen de gevolgen voor de naam van het kind ter sprake, zoals het verkrijgen van de familienaam, de naam van een vondeling, naamsbetwistingen, naamsverandering, ... Een ander gevolg van de afstamming situeert zich op het vlak van het wettelijk erfrecht. De principes van de wettelijke devolutie worden uiteengezet en geïllustreerd aan de hand van stambomen. Een laatste voorbeeld van een gevolg die door de auteur in al zijn dimensies wordt ontleed is de alimentatie. Onder andere de verschillende vormen van alimentatie, hoe de alimentatie gerechtelijk kan worden afgedwongen en de rol van de Dienst voor alimentatievorderingen bij de FOD Financiën (DAVO).

Adoptie (Titel II) is een instelling die gelijkaardige rechtsgevolgen ressorteert als de (oorspronkelijke) afstamming. Hoewel de rechtsgevolgen in grote mate overeenstemmen met deze van (oorspronkelijke) afstamming heeft het een eigen juridisch kader waardoor een afzonderlijke titel gerechtvaardigd is. Na een inleidend hoofdstuk bekijkt de auteur de grondvoorwaarden (hoofdstuk 2), de adoptieprocedure (hoofdstuk 3), de gevolgen van adoptie (hoofdstuk 4) en de beëindiging van de adoptie (hoofdstuk 5).

Titel III heeft het over de beschermingsstatuten voor minderjarigen. Als introductie bespreekt de auteur in hoofdstuk 1 kort het Internationaal Verdrag inzake de rechten van het Kind, waarvan de Belgische wetgeving (uiteraard) niet los kan worden gezien. Daarna vertrekt de analyse van het Belgisch recht van het principe dat minderjarigen in de regel handelingsonbekwaam zijn. Hoofdstuk 2 neemt het principe onder de loep en bekijkt in welke uitzonderlijke omstandigheden een minderjarige alsnog handelingsbekwaam kan zijn. Vervolgens rijst de vraag wie er zal instaan voor het beheer van de goederen van de minderjarige als deze zelf geen rechtshandelingen kan stellen. Bovendien heeft een ouder de taak om zijn kinderen te begeleiden op hun weg naar volwassenheid, waardoor een zeker gezag over de persoon van de minderjarige wenselijk is. Het ouderlijk gezag, verblijf en recht op persoonlijk gezag vormen daarom het onderwerp van hoofdstuk 3. In de daaropvolgende hoofdstukken komen nog de pleegzorg (hoofdstuk 4), de voogdij over minderjarigen (hoofdstuk 5) en de pleegvoogdij (hoofdstuk 6) ter sprake. In het laatste hoofdstuk wordt bekeken of en onder welke voorwaarden minderjarigen – voor het bereiken van de leeftijd van 18 jaar – kunnen worden ‘ontvoogd’ (hoofdstuk 7).

Ten slotte is Titel IV gewijd aan de personen die wegens hun gezondheidstoestand bescherming verdienen. De laatste titel van deel I wordt opgesplitst in twee hoofdstukken. Een eerste hoofdstuk geeft een korte introductie tot de publiekrechtelijke maatregelen die kunnen worden genomen. Hoewel het hoofdstuk slechts een kleine tien pagina's omvat, krijgt de lezer een kernachtig overzicht van de verschillende maatregelen, hun kenmerken en in welke situaties deze kunnen worden aangewend. Het tweede hoofdstuk behandelt de privaatrechtelijke vormen van bescherming van meerderjarige personen die wegens hun gezondheidstoestand niet (langer) in staat zijn om zelf hun patrimoniale of extrapatrimoniale belangen waar te nemen, de zogenaamde "beschermde meerderjarigen". De twee vormen van privaatrechtelijke bescherming, namelijk de buitengerechtigde bescherming (de zogenaamde "zorgvolmacht") en de rechterlijke bescherming, krijgen daarbij elk hun eigen afdeling.

Na een *tour d'horizon* van de verticale familiale relaties, analyseert de auteur in het tweede deel van het boek de horizontale familiale relaties.

Titel I van het tweede deel vormt – net als in het eerste deel van het boek – de omvangrijkste titel van het deel. Het zal weinigen verbazen dat hierin het huwelijk wordt besproken. Het boek gaat hierbij in op alle aspecten van het huwelijk (titel I), zowel het primair als het secundair wettelijk vermogensstelsel, waarbij de echtscheiding en de scheiding van tafel en bed het onderwerp uitmaken van een afzonderlijke titel (titel II). Zowel de echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting (afdeling 2) als de echtscheiding door onderlinge toestemming (afdeling 3) worden uitgebreid behandeld.

In de laatste twee titels, respectievelijk titel III en titel IV, van deel II bespreekt de auteur de wettelijke samenwoning en de feitelijke samenwoning. Gezien het beperkt wettelijke kader inzake de wettelijke en de feitelijke samenwoning zijn deze titels beperkt(er) in omvang.

Het is aangenaam dat de auteur zijn titels en hoofdstukken meestal begint met het onderwerp in historisch en maatschappelijk perspectief te plaatsen. Zo zal de lezer doorheen het boek op verschillende plaatsen statistieken terugvinden waardoor hij/zij een idee krijgt van de maatschappelijke relevantie.

Lezers die bijkomende lectuur zouden wensen over een bepaald onderwerp, kunnen zich altijd wenden tot de talrijke voetnoten. Met een voetnotenapparaat van ruim 3.000 voetnoten is het boek rijkelijk gedocumenteerd. Hierbij kan worden opgemerkt dat de verwijzingen naar rechtsleer niet uitgebreider zijn dan nodig terwijl de verwijzingen naar rechtspraak eerder indrukwekkend zijn. Handig hierbij is dat bij verwijzing naar rechtspraak meestal is voorzien in een korte samenvatting van het vonnis of arrest.

Waarschijnlijk o.a. door de uitgebreide documentatie van rechtspraak, is één van de grote verdiensten van de auteur zijn praktijkgerichte benadering. In elke titel kan de lezer voorbeelden terugvinden die de toepassing van de wet illustreren. Daarnaast moet worden opgemerkt dat de uiteenzetting van het materieel recht systematisch gecombineerd wordt met een bespreking van de bijzondere procedureregels waardoor de praktizijn hiermee direct aan de slag kan.

Hoewel de auteur over bepaalde juridische vraagstukken zelf standpunt inneemt, is desalniettemin de moeite genomen om de verschillende strekkingen in rechtsleer

en rechtspraak uiteen te zetten. Het laat de kans aan de lezer om zelf een mening te vormen en eventueel inspiratie op te doen voor een argumentatie in de een of de andere zin.

Samenvattend kan worden geconcludeerd dat het handboek een nuttig instrument is voor elke praktizijn die zijn weg dient te vinden in het Belgisch personen-, familie- en relatievermogensrecht. Dit basiswerk zal u in ieder geval een eind op weg helpen.

Mathieu GUILLAUME

RECHTSGESCHIEDENIS

M. LÖHNIG (ed.), *Kulturkampf um die Ehe* (Tübingen: Mohr Siebeck 2021), viii + 522p., €94.

Het bij Mohr Siebeck verschenen *Kulturkampf um die Ehe* behandelt de hervormingen van het huwelijksrecht in Europa gedurende het interbellum. Tijdens en na de Eerste Wereldoorlog ontstond immers een hele reeks nieuwe staten in het oosten van Europa, van Finland tot Joegoslavië. Die nieuwe staten hadden nood aan een eengemaakt burgerlijk recht, niet alleen om nationalistische redenen, maar ook om de toepassing van interregionaal privaatrecht te vermijden. Zo golden in het naoorlogse Polen liefst vijf rechtssystemen naast elkaar: het Duitse BGB in de voormalige Pruisische gebieden, het ABGB in de voormalige Oostenrijkse gebieden, Frans-Pools recht in Wislaland (het voormalige Congres-Polen), Russisch recht in de overige voormalig Russische gebieden, en tot slot Hongaars recht in een uithoek van de jonge republiek. Maar ook in West-Europa werden de jaren na de Eerste Wereldoorlog gekenmerkt door hervormingen onder druk van de linkerzijde, zij het dat deze meestal van bescheidener aard waren dan in het Oosten. Immers, de meest heikele kwesties – de echtscheiding, het huwelijksgoederenrecht en de moeilijke verhouding tussen het religieuze en het burgerlijke huwelijk – zo dat laatste al bestond – waren in het Westen meestal al vóór de oorlog beslecht. Een ander punt, de man-vrouwgelijkheid, was overigens tussen de beide oorlogen zowel in Oost als West weliswaar een punt van discussie, maar speelde in vergelijking met de andere moeilijkheden een kleinere rol.

Dit tijdsgewricht wordt behandeld in *Kulturkampf um die Ehe*, dat zeventien bijdragen omvat (twaalf in het Duits, vijf in het Engels). In de eerste vijf bijdragen komt het huwelijksrecht aan bod in verschillende staten in Centraal-Europa die zijn voortgekomen uit de Oostenrijks-Hongaarse dubbelmonarchie: Oostenrijk, Hongarije en Tsjecho-Slowakije. De volgende twee bijdragen behandelen het huwelijksrecht in Polen, dat na de Eerste Wereldoorlog zijn onafhankelijkheid had herwonnen. Daarna volgen bijdragen over Joegoslavië, Roemenië en tot slot Letland en Estland, landen die vóór de oorlog tot het Russische Keizerrijk behoorden. De twaalfde bijdrage behandelt de Weimarrepubliek, en de daaropvolgende bijdragen gaan nog verder richting Westen, met bijdragen over het huwelijksrecht in Engeland, Frankrijk en Spanje. De voorlaatste bijdrage behandelt in het algemeen de ontbinding van het huwelijk in Europa tijdens het interbellum, en de laatste bijdrage, die van de hand is